

İmtiyaz ve İstisna: Locke ve Schmitt'te Yasa, Egemen ve Olağanüstü Hâl

Sever Işık¹

Öz: Egemeni, “olağanüstü hâle karar veren” olarak tanımlayan Schmitt, hukuk düzenini savunan liberalizmin siyasal olanın doğasını kavrayamayacağını ve siyasalın doğasını açığa vuran olağanüstü duruma baş edemeyeceğini iddia eder. Bu minvalde Schmitt, Locke’u da devleti bir makine gibi tasarladığını düşündüğü liberal legalist geleneğe yerleştirir ve eleştirir. Oysa Locke kolaylıkla Schmitt’in legalist liberal geleneğe dair genellemesine uymaz. Çünkü istisna ile baş etmek söz konusu olduğunda o, yönetimi sanıldığı ölçüde yasayla sınırlamaz; yönetimi imtiyaz gücüyle tahkim eder. Bazen yasaya aykırı eylemde bulunmayı dahi içerebilecek olan imtiyaz yetkisi, olağanüstü durumlarla baş etmek için yönetime tanınmış bir takdir yetkisidir. Bu yetki halkın iyiliği için kullanılmak zorundadır. Schmitt, Locke’un bu imtiyaz kuramını büyük ölçüde görmezden gelir. İmtiyazla güçlendirilmesine karşın Lockecu yönetim asla Schmittçi anlamda kadir-i mutlak bir egemen olamaz; Tanrı’yı ikame edemez; fakat krizlerin üstesinden gelebilir. Locke, anayasal bir düzende daima bir risk içeren bu yasadışı gücü, bir başka yasadışı güç olan devrim hakkı ile dengelemeye çalışır.

Anahtar Kelimeler: İmtiyaz, İstisna, Yasa, Egemen, Olağanüstü Hal, Yönetim

Prerogative and Exception: Law, Sovereign and Emergency in Locke and Schmitt

Abstract: Schmitt, who defines the sovereign as an extraordinary decision, claims that he can not comprehend the nature of liberalizing politics that advocates the rule of law and can not cope with the extraordinary situation that hampers his nature. In this way, Schmitt places Locke in a liberal legalist tradition that he thinks he designed the state as a machine. Locke, however, does not fit easily into Schmitt's generalization of the legalist liberal tradition. Because when it comes to coping with the Exception, he does not limit the administration to the extent that he thinks it is by the

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü severquista@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-8401-2353>

law; the administration arbitrates with the prerogative power. The privilege, which may some times in volve even acting against the law, is a recognized discretionary authority to deal with extra ordinary situations. This authority must be used to the benefit of the people. Schmitt ignores Locke's prerogative the oryto a large extent. Despite being empowered, Locke's administration can never be an absolutes overreign in the sense of Schmidt's ; but may over come the crises. Locke tries to balance this extra legal power, which is always a risk at the constitutional level, with the right of revolution, which is an other extra legal power.

Keywords: Exception, Prerogative, Law, Sovereign, State of Emergency, Administer

Giriş

Egemenlik, yasa ve olağanüstü hâle dair siyasi düşünce tarihine baktığımızda Locke ve Schmitt söz konusu mevzuları farklı açılardan düşüncenin konusu kılmış iki önemli isim olarak karşımıza çıkar. Karşıt konumlarda mevzilenmiş olmakla birlikte her iki düşünürün de hareket noktası felsefi spekülasyon değil, kendi döneminin siyasal sorunlarının üstesinden gelme, tarihsel olarak yaşanan problemleri çözmeye gayretidir. Konumuz bağlamında asıl mesele, egemenin kudretinin nereye dek uzanabileceğine dair tartışmadır. Locke ve Schmitt bu sorunun çözümünü, karşıt iktidar ve siyasal yönetim tahayyüllerinde aramışlardır. Parlamentaristlerin safında krala karşı mücadele eden Locke için esas siyasal problem, egemenliğin tek elde temerküzü olduğundan, o egemenliğin bölünmesi ve sınırlanması yoluyla sorunun üstesinden gelmeye çalışır. Parçalanmış Weimar Almanyası'nda yazan Schmitt için ise temel problem Alman toplumunda birlik ve bütünlüğü sağlayacak olan egemenin/devletin sınırlandırılması ve bunun müsebbibi olan egemen liberal devlet anlayışydı. Liberalizmin savunduğu yetkileri sınırlanmış, bölünmüş, yasaya tabi kılınmış ve depolitize olmuş bir devlet anlayışını egemenliğin özüne aykırı bulan Schmitt'in arzusu devlet gücünün yeniden tahkim ve takviyesi yoluyla siyasal düzenin temin ve tesis edilmesidir. Zira ona göre bir yasal düzen (en azından literal anlamda), yasaya mutlak bağlılık göstererek kendini koruyamazdı. Devletin depolitize olup "tayin edicilik" vasfını yitirdiği yerde toplumun parçalanması kaçınılmazdı. Bu parçalanmışlık ve kriz durumundan ise ancak halkın iradesini yansıtan güçlü bir egemen/liderlik ile çıkmak mümkündü. Liberal çoğulcu düzene şiddetle muhalif ve muarız olan Schmitt, söz konusu liberal çoğulcu devlet ve toplum anlayışının Almanya için yarattığı sorunların üstesinden geleceğine olan inancıyla Nasyonel Sosyalist harekete katıldı. Güçlü bir devlet ve liderlik arzusunun Nazi yönetimi desteklemeye sevk ettiği Schmitt, 1941 ve sonrasında dahi Hitler'in savaşıını "selamete giden bir yol" olarak yorumlayacaktı (Rüthers, 2006: 144).

Schmitt'in sıkı eleştirisine konu olan Locke'un da münşi ve banilerinden olduğu liberal egemenlik anlayışının hukuktaki yansıması olan anayasacılık

(*constitutionalism*) düşüncesi “sınırlı ve bölünmüş” iktidar anlayışıyla uzun yıllar kabul gören klasik egemenlik anlayışına karşı ciddi bir meydan okumuş ve önemli bir başarı kaydetmiştir. Anayasacılık düşüncesi ortaya koyduğu kuvvetler ayrılığı, hukuk devleti, insan hak ve özgürlükleri gibi kavramlar aracılığıyla “sınırsız, mutlak ve her şeye muktedir iktidar” anlayışından, “bölünmüş ve sınırlandırılmış” iktidar anlayışına geçişi mümkün kılmış, “varlığı/hikmeti kendinden menkul” kutsal devlet algısını değiştirerek “varlığı/hikmeti ve meşruluğu sivil toplum/birey kaynaklı” devlet anlayışının gelişmesine ve yerleşmesine zemin teşkil etmiştir. Böylece zamanla “üstten aşağıya, tek taraflı ve hiyerarşik, otoriter ve sorgulanamaz iktidar” algısından, “siyasal egemeni ve bireyleri kamusal müzakerenin eşit tarafları olarak kabul eden, çift taraflı ve hiyerarşik olmayan iktidar ilişkisi” anlayışına geçilmiştir (Göksu, 2011:340-341).

Bu uzun soluklu değişim neticesinde Krabbe'nin “ister doğal, ister kurgusal (hukuki) kişiler olsun, artık kişilerin hâkimiyeti altında değil, kuralların ve manevi güçlerin hâkimiyeti altında yaşıyoruz, modern devlet düşüncesi burada açığa çıkar” ifadesiyle belirttiği tarz bir hukuk algısı oluşmaya başladı (Schmitt,2002:28). Dolayısıyla artık düzen, egemen-hükümler bir monark tarafından değil, kolektif akılla oluşturulan bir hukuk tarafından temin ve tesis edilir hale gelmiştir. Gücün egemen bir kişiye değil, hukuk düzenine irca edilmesi modern liberal devlet ve hukuk anlayışının en önemli özelliği olmuştur. 19. yüzyılda önemli ölçüde yerleşik hâle gelen bu egemenlik ve hukuk anlayışıyla hukuk artık Ortaçağ'da olduğu gibi ne Tanrı'nın ne de egemenin değil, liberal anlayış gereği olarak sözleşmenin ve soyut manevi kuraların olmuştur. İşte Carl Schmitt egemeni, hukukun bütünüyle askıya alındığı ve ilga edildiği “olağanüstü duruma karar veren” olarak tanımlayarak bu liberal anayasa ve egemenlik anlayışına karşı cepheden taarruz eder. Zira ona göre savaş vb. olağanüstü/istisnai durumlar siyasal gerçekliği kavramak bakımından olağan/normal durumlardan daha önemlidir (Schmitt, 2002:22). Çünkü bu kriz durumları insan doğasının gerçek anlamıyla ortaya çıktığı ve meşruiyet kavrayışın somutlaştığı anlardır. Gerçeklikten kopuk, soyut ve ütopyik kavramlardan hareket eden liberalizm ise “olağan olan” a odaklandığından “siyasal”ı yani politik gerçeği (olağanüstü/istisnai olanı) kavramaktan uzaktır.

Schmitt'e göre liberalizm siyasal tasavvuru sistematik bir biçimde değiştirmiş ve doğasını dönüştürerek özüne yabancılaştırmıştır (Schmitt, 2014a: 100). Devletin güç merkezi ve egemen oluşunu ret ettiğinden liberalizm ancak “devletin dağılmasının ve olumsuzlanmasının teorisi” olabilir. Zira devletin birliğini kabul etmeyen söz konusu kuram devleti içinde veya dışında vücuda gelen diğer sivil toplum kuruluşlarıyla rekabet halindeki basit bir kuruma dönüştürür (Schmitt, 2014a: 73). Müzakere ve çoğulculuğu esas alan liberal teori ve pratikler, devleti depolitize dolayısıyla pasifize ederek siyasi iradeyi zayıflatır, siyasal birliği bozar, toplumda kaos ve karmaşaya yol açar. Bu sebeple Schmitt için liberalizm adeta siyasetin mevcut olmayışını ya da bitişini ifade etmektedir.

Liberalizm, hukukun üstünlüğü çerçevesinde devleti/egemeni yasaya tâbi kılmaya çalışır ki bu onun başka bir çelişki ve yanılığısıdır. Yine bu sebeple liberalizm egemenliğin doğasını kavrayamaz. Egemenin yasanın üzerinde olması gerekir. Zira Hobbes'ta olduğu gibi hukuk egemenin siyasal kararına istinaden vücuda gelen istikrarlı bir devlet içerisinde mümkün olabilir, anlam ve işlev kazanabilir. Kanuniliğe karşı kararcılığı (*desizyonizm*) ön plana çıkaran Schmitt için hukukun egemenliği demek, hukuk normlarını koyan ve uygulayan insanların egemenliği demektir (Schmitt, 2014a: 97). Bu noktada Schmitt, normatif ve evrensel hukuk teorisyenleri Kant ve onun yolundan giden Hans Kelsen gibi isimleri eleştirir (Schmitt, 2002: 30). Locke'a yönelik eleştirilerin sebebi de onun bu normatif/legalist hukuk geleneğinin soy kütüğünde önemli bir yer işgal etmesi sebebiyledir.

Schmitt için düzeni kuran devlet/egemen kurduğu düzenin yasalarına tâbi değildir. Egemen, kurduğu düzenin buyurduğu yasalarla sınırlanmaz ve sorgulanamaz. Düzenin kurucusu düzenin dışında yer alır. Tıpkı dünyayı yaratan Tanrı'nın kendisinin yaratılmamış olması ve yarattığı düzenle sınırlı ve o düzene tâbi olmayışı gibi. Böylece modern devlete ilişkin tüm kavramların dünyevileşmiş dini kavramlar ve siyasal teorisinin de bir çeşit siyasi ilahiyat olduğunu düşünen Schmitt, yeniden inşa ettiği hiyerarşik siyasal evrenin merkezi/zirvesine egemen olarak seküler devleti yerleştirir.

338

Hiç şüphesiz yakın dönemde yeniden artan bir ilgiye mazhar olmuş bir kişilik olan Schmitt'in "istisna", "olağanüstü hâl" ve "karar" kavramları üzerinde sıklıkla durulmasına karşın Locke'un *İkinci Deneme*'de bir bölüm ayırdığı imtiyaz (*prerogative*) iktidarı/hakkı üzerinde pek durulmamış ve çok az çalışma konusu yapılmıştır. Oysa anayasal yönetimin sıkı bir müdafisi olan Locke, burada Schmittle benzer bir sorunla, yasanın işlevsiz kaldığı an, bu ana kimin karar vereceği, nasıl ve ne eyleyerek üstesinden gelineceği meselesiyle yani olağanüstü durum ve egemenliğin sınırları gibi sorunlarla yüzleşmekte ve çözüm aramaktadır. Burası Locke'un politik teorisinin en netameli boyutlarından biri olup Lockecu yönetimin meşruiyet değil, fakat yasal sınırların dışına çıkarak klasik anlamda bir egemene en yaklaştığı andır. İşte buradan hareketle Lockecu liberalizmin olağanüstü bir duruma baş etme konusunda Schmitt'in iddia ettiği gibi (en azından o ölçüde) bir hukuki legalizmle malul ve mukayyet olmadığı, olağanüstü durumlarla baş etme kabiliyeti olduğunu göstermeye çalışacağım. Fakat bununla beraber Lockecu yönetimin en güçlü ve egemen görüldüğü anda bile Schmittçi anlamda kadir-i mutlak bir egemen ol(a)mayacağını vurgulayacağım. Nihai anlamda Locke için bir egemenden bahsedeceksek bu yasanın da makuliyetini ve meşruiyetini kendisinden alacağı Tanrı'nın/doğanın yasasıdır. İnsan bu yasayı aklıyla kavrayabilir veya ondan vahiy yoluyla haberdar olabilir. Hukuka temel teşkil eden yaşam, mülkiyet ve özgürlüğün korunmasını esas alan söz konusu yasanın tekil bir formülasyonu olamayacağından insan daima yorumlama eylemiyle bu tümel yasayı tikel durumlara uygulamak ve onu pozitif yasa şeklinde uygulamak zorundadır.

Bu girişten sonra konumuzun daha iyi anlaşılması için önce *İkinci Deneme* bağlamında Locke'un imtiyaz, yasa ve egemenlik anlayışını; ardından Schmitt'in istisna/olağanüstü hâl, egemen ve karar kavramları kapsamında konuyu ele alacak, akabinde ise Schmitt'in Locke'a yönelik eleştirilerine bakacak, imtiyaz ve istisna kavramları merkezde olmak kaydıyla aralarındaki bir kısım benzerlik ve farklılıklar üzerinden iki düşünürün egemenlik kavrayışları arasında bir karşılaştırma yapacağım. Böylece Locke'un istisna hâliyle baş etmek için yöneticinin eli serbest bıraktığını fakat yine de onu Tanrı'nın tahtına oturtmadığını göreceğiz. Onun için yönetim daima insanın ve dahi toplumun yaşamını korumak ve sürdürmekle mükellef ve mukayyet bir mutemettir.

İmtiyazla Tahkim edilmiş Sınırlı Yönetim: Locke'ta İmtiyaz, Yasa ve Egemen

Locke'un *İkinci Denemesinin* imtiyaza dair bölümü yorumcular tarafından çoğunlukla sessizce geçiştirilir. Locke'un burada tartıştığı kralın imtiyazı meselesi kendisinin de yaşadığı Stuartlar (ve müteakip) dönemi İngiliz politik yaşamının ve anayasal tartışmalarının en önemli meselelerinden biriydi (Özbudun, 1961). Dolayısıyla Locke, krallık imtiyazından bahseden ne ilk ne de son İngiliz politik teorisyen olmamakla birlikte sınırlı monarşiyi savunan kişiler arasında yalnızca Locke, imtiyaz yetkisini politik teorisinin ana unsurlarından biri haline getirmiş ve ondan kanun dışı (extra legal power) gücün sistematik bir anayasal teorisini inşa etmiştir (Pasquino, 1998: 199).

339

Locke'a göre imtiyaz, "toplumun iyili"ği için yürütme iktidarına bırakılan "takdir" yetkisidir. Yasa, doğası gereği tüm olası yaşanabilir durumları kuşatamayacağından Locke, yaşamı ve toplumsallığı tehdit eden durumların üstesinden gelmek amacıyla imtiyaz kavramını istihdam ve buna istinaden de yönetime/yöneticiye bir imtiyaz yetkisi/iktidarı tesis eder. Ancak bu imtiyaz iktidarının mevcut/yazılı/pozitif yasanın yaşanan olaya dair bir şey söyle(ye)mediği bir kriz zamanında devreye gireceği açıktır. Zira hayatın normal akışında devam ettiği olağan bir zamanda anayasal yönetim açık ve ilan edilmiş yasalarla icra-i siyaset yapmak zorundadır (Locke, 2003: 136-137/151).² Her şey rayında giderken, önemsiz problemlerin mevcudiyetine binaen yönetim/yönetici meri olan pozitif yasayı ne askıya alma, ne de ilga etme hakkına sahip değildir. Çünkü bu politik toplumu oluşturan "sözleşme"nin ve yönetimi oluşturan "güven"in doğasına aykırıdır. Halkın onayı ve rızası olmaksızın yönetimin böylesi bir teşebbüste bulunması, yasanın son bulması ve yönetimin keyfileşmesi Lockecu teoride bu yönetimin çözülmesi anlamına gelir ve yönetim meşruiyetini kaybeder.

Fakat *İkinci Deneme*'nin birçok pasajında da görülebileceği gibi Locke, statik olan yasanın dinamik olan yaşamı kuşatamayacağını ve haliyle tüm olanları ve olacakları önceden öngöremeyeceğinin farkındadır. Siyasal yaşamda

² Locke'un *Second Treatise*'ine referans yapılan numaraların ilki sayfa, ikinci ise paragraf numarasıdır.

yasal düzenin kapsamı dışında kalan sorunlarla karşılaşabileceğinin, yasama organı tarafından vaz edilen pozitif yasa ile çözülemeyecek olan problemlerin varlığının bilincindedir. Böylesi bir durumda sorunun üstesinden gelmek amacıyla Locke, açıkça imtiyazın meri/cari olan pozitif hukuku askıya alabileceğini ve hatta ona karşı bir eylem olacağını açıkça ifade etmektedir; kendi ifadesiyle imtiyaz, “kanunun emri olmaksızın hatta bazen kanuna karşı olacak şekilde kamu yararı için takdir yetkisine göre hareket etme gücü/ iktidarı imtiyaz olarak adlandırılan şeydir” (Locke, 2003: 172/160).

Yaşanan halin olağan bir hal değil; yasanın sessiz, eksik ya da aciz kaldığı ve dolayısıyla imtiyaz hakkının kullanımının söz konusu olacağı bir olağanüstü hal olduğuna dair verilecek hükmün Schmitt’in terminolojisiyle “siyasi karar”, söz konusu “an”ın ise bir istisna hali, bir kriz anı olacağı açıktır. Krizi aşmak için nelerin yapılması gerektiğine karar verecek olan yürütme organıdır. Çünkü en hızlı davranma, karar alma ve uygulama imkânına sahip olan organ yürütme organıdır. Zira söz konusu durumda meri olan hukuk çalış(a)mamakta, ya da var olan hukuksal mekanizmalar olayların çözümünün gerektirdiği acil karar alma aciliyetinin gerisinde kalmaktadır. Sorunu çözecek bir yasanın ya da gerekli yasayı yapacak organın (yasamanın) toplanacak zaman ya da imkânının olmayışının karar almanın aciliyetini artıracığı açıktır. Dolayısıyla bu yetkinin yasanın olağan olarak işlediği durumda değil, yasanın vaz etmediği, beklenmedik bir durumda yani olağanüstü bir halde devreye gireceği açıktır. İşte söz konusu durumda yaşananın bir kriz olduğunu takdir edecek ve sorunu çözmek amacıyla (yasadışı bir güç olan) imtiyaz iktidarını kullanacak olan yürütme organıdır (ki bu Locke’un güncelinde kral, modern bir devlette başkan veya hükümet olarak okunabilir). Başka bir ifadeyle imtiyaz iktidarı, yürütmeye tanınmış olağanüstü bir iktidardır. Yasayı aşan, yasanın kendisine dair bir şey söylemediği ya da mevcut haliyle baş edemediği durumla baş etmek amacıyla yönetim takdir/imtiyaz hakkını kullanarak iradesiyle o anda yapılması gerekene (siyasal) karar/hüküm verecek ve bu doğrultuda icra-i siyasete bulunacaktır. Bu imtiyaz olağan duruma karar vermek kadar yapılması gerekene karar vermeyi de içermektedir. Yasanın öngörmediği bir durumla karşı karşıya kalan yönetim, yasayı aşan acil ve radikal çözümler geliştirebilir. Zira pozitif hukuk doğası gereği yaşamı geriden takip etmek durumundadır. Çünkü yaşamın dinamik ve akışkanlığına karşı hukuk, sabit bir karakter arz eder. Olağandışı durumda yasa kendi varoluş amacına hizmet etmez/edemez. Hatta bazen paradoksal olarak yasa kendi varoluş amacının tahakkukuna mani bile olabilir. Bu durumun açıkça farkında olan Locke’a göre böyle bir durumda yasanın sıkı bir şekilde takip edilmesi (krizin uzaması, önlemlerin alınmasının gecikmesi, yaşam kaybı vs.) sakatlıklara ve zarar verici durumlara sebep olabilir (Locke, 2003: 171-172/159). İşte böylesi yasanın her zaman önceden öngörmediği/göremeyeceği kazai ve zaruri durumlarla ilgili hızlı ve gerekli düzenlemelerin yapılması ve önlemlerin alınması için imtiyaz, yürütmeyi elinde bulundurana bırakılmıştır (Locke, 2003: 172/160).

İktidarın kullanacağı imtiyaz gücünün kapsamının ne olacağına dair kesin sınırlar koymak ise oldukça zordur; zaten o öngörülemez durumlara karşı bir önlem olarak konmuştur. Lockecu yönetim, imtiyaz durumunda bilfiil üstendiği yetkilerle Schmitt'inki kadar olmasa da egemen ve muktedir olmaya epeyce yaklaşır. Fakat zorunlu güç temerküzünün, anayasal (sınırlı ve bölünmüş) yönetim anlayışının sıkı müdafisi olan Locke'u rahatsız etmemesi mümkün değildir. Bu sebeple o, bu iktidarı fiilen bir kurumla değilse de bir amaçla sınırlandırır: Halkın iyiliği/yararı (*publicgood*) (Locke, 2003: 170-173/158-162). Yani Locke, yönetime tanıdığı, yasaı çiğnemeyi dahi içeren bu serbestiyeti “halkın iyiliği”ne kullanma kaydıyla sınırladığına özellikle dikkat etmek gerekir. İktidar bu güce toplumun iyiliğini (ki artık ona kendisi karar verecektir) gerçekleştirmek amacıyla başvurmak zorundadır; yoksa kendi keyfi arzusunu gerçekleştirmek için değil. Böylece Locke, kendi inşa ettiği anayasal yönetim düşüncesinde açtığı gediği onarmaya çalışır. “Kamusal iyi”ye olan vurgu Lockeçu kuramın en toplumsal boyutunu teşkil eder ve onun sanıldığı ölçüde bireyci olmadığını gösterir. Politik toplum bireylerden oluşan mekanik bir yapı değil, bir “beden”dir ve onun korunmasında tüm bireylerin maslahatı vardır.

Siyasal ve toplumsal yaşamın değişken doğası sebebiyle Locke'a göre istisnai durumda yönetime imtiyaz iktidarının tanınması kaçınılmazdır. Aslında bu durum yasaya olmasa da yasanın ruhuna, varlık sebebine uygundur. Çünkü yasaı kuşatan, onu aşan ve onu meşru kılan şey “doğa yasa”sidir. En temel doğa yasası ise yaşamın korunması olduğundan yaşamı korumanın söz konusu olduğu bir durumda pozitif yasanın ikincil kalacağına şüphe yoktur. Bu konuda Locke oldukça realisttir. “Toplumun bütün üyelerinin olabildiğince korunması”ni (Locke, 2003: 171-172/159) buyuran temel doğa ve yönetim yasası gereğince bu amaca zarar veren bir yasa askıya alınabilir ya da ona aykırı davranış sergilenebilir (Locke, 2003: 173/164). Bu durumda Locke'un önereceği şey yasanın lafzının değil, gayesinin takip edilmesidir. Yaşamı koruyamadığı ya da artık ona zarar vermesi söz konusu olduğunda yasaı da meşru kılan doğa yasasını korumak için pozitif yasa terk edilebilir, hatta edilmelidir. Dolayısıyla bu amaca yönelik bir eylem “yasal” olmasa bile “meşru”dur. Çünkü doğa yasasının işler kılınmasını amaçlamaktadır.

Bu perspektiften bakıldığında Lockeçu teoride çelişki gibi görülen durum büyük ölçüde izale edilebilir. Bu zaviyeden hukukilik/meşruiyet sadece yasallığa indirgenemez. Lockecu meşruiyet yasallığı aşar; dolayısıyla yasal olmayan fakat meşru olan siyasal eylemler daima mümkündür. Olağanüstü durumda meşruiyeti belirleyen şey yasa değil, yasanın da meşruiyetini kendinden aldığı yaşamın korunmasını buyuran doğa yasasıdır. Bu yasanın tekil pozitif formülasyonu olmadığından, yaşamın dinamizmine göre sürekli olarak yeniden yorumlanabilir/yorumlanmalıdır. Olağan durumda pozitif hukuk olarak formüle edilmiş olan doğa yasasının kriz durumunda yorumlanması yöneticiye bırakılmıştır. Fakat aşağıda bahsedeceğimiz gibi halkın yargısı bu yorumu daima geriden takip edecek ve yöneticiyi murakabe altında tutacaktır. Yararına

kullanıldığı müddetçe halk imtiyazın kullanımını, yasanın dışına çıkılmasını hoş görecektir, kudretin yönetimde temerküz etmesine ses çıkarmayacak, yönetimin bir kısım eksikliklerini görmezden gelecektir (Locke, 2003: 172, 174/161, 165). Akıllı bir politikacının yapacağı ya da yapması gereken şey ağırlıklı olarak dış politikada kullanılacak olan bu gücü sağduyulu ve bir şekilde kullanmaktır (Locke, 2003: 165/147). Yöneticinin yasanın yorumunda, imtiyazın kullanımında aşırıya gitmesi ise halk tarafından hoş görülmecektir. Yasadışı güç kullanımı söz konusu olduğunda yöneticiyi dengeleyecek ve gerektiğinde engelleyecek olan şey onu güvenle yetkilendiren halkın yargısıdır.

Meşru yönetim yasallığa indirgenemeyeceğinden pekâlâ yasa dışı bir eylem ya da icra-i siyaset meşru olabilir. Zira meşru yönetim ve hukukun üstünlüğü ilkesi *salus populi suprema lex* (Locke, 2003: 170-171/158)* ilkesini cari/işler kılmak isteyen ya da bu ilkeye irca edilebilecek olan diğer (olağanüstü) yönetim tarzlarını dışlamaz (Pasquino, 1998: 210-212). Fakat yasa dışı olan her siyasal eylemin meşru olmayacağı da açıktır. Bir yönetimin imtiyaz yetkisini kendi keyfi iktidarının, arzu ve isteklerinin aracı kıl(a)mayacağına hiçbir garantisi yoktur. Bu durumda iktidar için tüm sınırlar ortadan kalkmış ve meşruiyet kaybedilmiş olacaktır. Locke için yaşam, mülkiyet ve özgürlük hakkına tasallut eden bir iktidar yasal olsa bile asla meşru olamaz, pozitif yasayı ortadan kaldıran bir yönetim/yönetici doğa yasasını ihlal edebilir, fakat ilga edemez; çünkü Tanrı'nın yasasıdır.

342

Locke, tarihsel tecrübe ve kişisel deneyimden hareketle hem imtiyazın gerekliliğinin hem de onun suistimale açık oluşun açıkça bilincindedir. Yani imtiyazın varlığı elzem, fakat risklidir. Daha önce atalarına tanınmış olan imtiyazın halkın zararına kullanıldığına şahit olan insanlar bu gücün suistimali ihtimal ve imkânını sınırlamak için imtiyazın sınırlarını deklare etmişlerdir (Locke, 2003: 172/160). Bu sınır defaten vurguladığımız “halkın iyiliği”nin gerçekleştirilmesidir. Bu gücün toplumun yararından farklı bir çıkar temin etmek için kullanılması onun sınırlandırılmasının sebebidir. Yani imtiyaz kişisel çıkar için kullanılabilir bir iktidar değildir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus böylesine riskli ve suistimale açık bir yetkinin iktidara nasıl tanınmış olduğudur. Yasayı aşan dolayısıyla yasal olmayan bir iktidar yasal olarak devredilemeyeceğinden o ancak “güven”le/itimat ile yürütme organına bırakılmış bir yetkidir. Bu yetki güvene uygun bir şekilde toplumun yararı (yani yönetimin amaçları) için kullanıldığında imtiyazdır (Locke, 2003: 172/161). Ancak kamusal iyyinin aleyhine kullanılan ya da onu engelleyen şey ise ancak “tecavüz”dür. Çünkü yönetimin/yöneticinin halkından farklı ve bağımsız bir iyiliği ve çıkarı yoktur. Şayet böyle olsaydı imtiyaz, “halka zarar verecek şeyleri yapmaya dair keyfi bir iktidar” (*arbitrary power*) olurdu. Oysa rasyonel varlıklar olan insanlar (kendi aleyhlerine olacak şekilde) bu amaçla topluma girmiş akıldan mahrum hayvanlar değildirler (Locke, 2003: 172/160). Çünkü keyfi bir iktidar hakkının tanınmış olması, kişinin kendi kendisini

* En yüce kanun, halkın selametidir.

köleleştirilmesi, iktidara yaşamını elinden alma hakkı tanınması anlamına gelir ki insanın doğa yasası gereğince böyle bir hakkı yoktur ve dolayısıyla iktidara da böyle bir hak tanıyamaz.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi tüm teorik bariyerlere karşın kriz zamanları başta olmak üzere uygun koşulların oluşmasıyla gücün temerküz etmesinin onun mutlaklaşmasına yol açmayacağına hiçbir garantisi yoktur ve örnekleri tarihsel tecrübeyle sabittir. Peki, imtiyaz iktidarıyla (olağanüstü yetkiyle) takviye edilen iktidar toplumun düzenini çiğneyerek onun kendine emaneten verdiği imtiyaz iktidarını zimmetine geçirdiğinde, toplumun yaşamına tasallut ettiğinde ne olacaktır? Daha doğrusu yönetimin imtiyaz sınırını aştığına, tiranlaştığına kim karar/hüküm verecek ve onu nasıl durduracaktır? Kendi ifadesiyle yönetimin keyifleştigiğine, imtiyazın tecavüze dönüştüğüne, güvenin suistimal edildiğine, emanete ihanet edildiğine kim karar verecektir? Yani yargıç kim olacaktır? Locke'un cevabı açıktır: Halk. Dolayısıyla artık meşru olarak görülüp görülemeyeceğine karar verecek olan halktır. Ve halk ile yönetim (yürütme veya yasama) arasında bir hakem (dünyevi uzlaştırma mercii) olamayacağından halk "Tanrı'nın yargısı"na başvuracaktır; yani isyan... Fakat bu bencil ve sağduyulu olan insanın en son, artık bıçak kemiğe dayandığında başvuracağı çözümdür (Locke, 2003:175, 208/168, 240-241). İşte bu isyan/devrim ihtimali yönetimini her zaman yasal sınırlar içinde tutar, akıllı ve hatta bencil olan bir yönetici/yönetim kendisinin de yok olmasıyla neticelenebilecek bir keyfi iktidara tevessül etmekten kaçınacaktır.

Açıkça Lockeçu yönetim toplumun işlerine nezaret eden bir çeşit "mutemet"tir. Toplum onu olağanüstü durumda yasal olmayan yetkilerle takviye etmekten kaçınmaz. Dolayısıyla Lockeçu liberal devlet istisnai durumda normal zamandan olduğundan daha güçlü, kamusal iyiliğe engel olabilecek yasal bağlardan muafittir. Kendisini bağlayan ayak bağlarından kurtulmuş olan yönetim artık sadece doğa yasasını cari kılmakla yükümlü ve sınırlıdır. Onu çiğneme hakkına değil, fakat imkânına (iradesine ve kudretine) sahiptir. Bu yönetim Schmittçi anlamda tam bir "karar" verendir. Dünyevi bir güçtür/egemendir. Fakat yine de kadir-i mutlak değildir. Tanrı'nın yasası ve halkın yargısıyla mukayyettir. Zira iktidarın mutlaklaşması tam da iktidarın yok olması ihtimali doğuracaktır. Çünkü iktidar mutlaklaşıp yaşama keyfi olarak müdahale ettiğinde uyrukların isyanı ihtimal dahiline girecektir. Bu ise akıllı bir yöneticinin hiç de arzulanacağı bir şey değildir. Böylesi bir durumda halkın yargısı imtiyazın tecavüze dönüşme ihtimaline karşı bir bariyer olarak konumlandırılmıştır. İhtilal ve isyan imtiyazın suistimalini bekleyen kötü sonudur.

Devletin Dizginlerini Çözmek: Schmitt'te Yasa ve Egemen ve Olağanüstü Hal

Locke'un arzuladığı imtiyazla tahkim edilmiş anayasal düzen Schmitt'in paradoksal ve zararlı bulup üstesinden gelmeye çabaladığı liberal, çoğulcu bir siyasal düzendir. Başka bir ifadeyle Schmitt'in muarızı olduğu şey Locke'un

savunduğu şeydir. Liberalizm, parlamentarizm ve plüralizm karşıtlığı onun siyasal düşüncesinin en önemli unsurlardır. “Ona göre demokrasi, parlamento ve plüralizm olumlu neticelere götürmeyen, bir sistemin (devletin) içinde devamlı uyumsuzluklar yaratan, batmaya mahkum, akıl dışı, gereksiz ve anlamsız girişimlerdi” (Rüthers, 2006:137). Liberalizm devleti ekonomik ilişkilere indirgeyerek siyasal olanı ortadan kaldırmaktaydı. Bu durumda Almanya’da olduğu gibi krizin üstesinde gelecek, siyasal birliği ve bütünlüğü sağlayacak ve işleri rayına koyacak bir irade söz konusu olamamaktaydı. İnanmış bir Katolik olan Schmitt, aradığı hiyerarşik olarak örgütlenmiş kurtarıcı egemen/devlet modelini Roma Katolik Kilisesi’nde bulmaktaydı. Kilisenin monarşik ve hiyerarşik yapısını örnek alan (Rüthers, 2006: 137,140) Schmitt’in hayranlık duyduğu Roma Katolik kilisesi, egemen bir devlete ve devlet kuramına öncülük edebilecek “biçimsel mükemmelliğe” sahip bir modeldi (Rüthers, 2006:135). Temel meselesi siyasal zayıflama ve siyasal olanın yok olması olan Schmitt; tek, mutlak ve hiyerarşik bir siyasal modelin sıkı müdafisiydi. Siyasal birlik ve güçlü yönetim arayışı sebebiyle onu Machiavelli ve Hobbesçu geleneğin ardılı olarak görmek gerekir.

Yeniden hukuk, egemen ve istisna ilişkilerine gelirse, Schmitt’te Locke gibi yaşamın dinamik yasanın ise statik karakterinin farkındadır. Her ne kadar ayrıntılı olarak düzenlemiş olursa olsun yasanın ortaya çıkabilecek (dolayısıyla imkan dahilinde olan) tüm durumları tanımlaması ve gerekli tedbirler içermesi mümkün değildir. Çünkü, “ne acil bir durumun söz konusu olduğu kesin olarak belirlenebilir, ne de böyle bir durumda nelerin meydana gelebileceği içeriksiz olarak tek tek sayılabilir” (Schmitt, 2014a: 14). Dolayısıyla doğası gereği yaşam yasayı aşar ve “gerçek hayatın gücü, tekrarlanmaktan katılmış mekanizmanın kabuğunu kırar. Onun için yasa yaşamı geriden takip eder. Siyasal yaşam daima istisnai/öngörülemez olanı içerir. Schmitt’in siyasal kuramının omurgasını oluşturan istisna durumu/olağanüstü durum “mevzu hukukta öngörülmeyen” (Schmitt, 2014a: 14) bir durumun tespit edilmesiyle ortaya çıkar. Peki yaşananın bir istisna hali olduğuna kim karar verecektir? Schmitt bu konuda çok nettir: Egemen. Egemen, “olağanüstü hale karar veren”dir (Schmitt, 2014a: 13; 2014b: 66). Gerçekte egemen kriz anında kendini gösterir; irade beyan eder, hukuku askıya alarak ya da koruyarak veya değiştirerek düzeni temin eder. Hukukun askıya alınacağı ve tüm gücün kendisinde temerküz edeceği istisna durumuna karar veren egemen modern devlettir. Ve “karar vermek” “siyasal”ın adeta özüdür. Liberal devlet anlayışından farklı olarak Schmitt için “devletin egemenliğinin özü, onun güç kullanma ya da yönetme tekeline sahip olmasında değil, karar verme tekeline elinde bulundurmasında yatmaktadır” (Schmitt, 2014a: 20).

Söz konusu olağanüstü halde bir hukuk düzeninden söz edilemez. Zira “olağanüstü halde hukuk devleti anlayışına uygun bir yetkiye yer yoktur” (Schmitt, 2014a: 14). Bu durumunda artık yetki sınırlaması söz konusu değildir; “olağanüstü halden bahsedebilmek için prensip olarak sınırsız yetkinin söz konusu olması, yani mevcut düzenin bütünüyle askıya alınması gereklidir. Böyle

bir durumda hukuk geri adım atarken devletin baki kalacağı aşıkârdır” (Schmitt, 2014a: 19). Kendisini sınırlayan ya da yöneten bir yasanın bulunması durumunda gerçek bir egemenlikten bahsedilemez. Egemen tam da bir yasaya dolayısıyla sınırlamaya tabi olmayandır. Başka bir ifadeyle egemen daima yasanın dışındadır. Yasaya tabi kılınamaz; kılındığında ise egemen olamaz.

Hukukun yürürlükte olduğu durumu ifade eden “olağan durum” ise hukuk normlarının geçerliliği için ön koşul niteliğindedir. Çünkü herhangi bir hukuki düzen olağan durumu düzenlemek ve yaptırıma bağlamak için tasarlanmıştır, ancak “hiçbir norm eşyanın tabiatı gereği olağanüstü durumu kurallara bağlayamaz ve dolayısıyla da bu gibi durumlarda geçerlilik iddiasında bulunamaz.” Olağanüstü hal, “hukuk tarafından kurallara bağlanamayan” dost-düşman ayrımına dayanan siyasetin krize girdiği, “düşman” tehlikesinin siyasal varlık olarak devleti tehdit ettiği durumdur (Göksu, 2011: 344). Egemeni tehdit eden bir kriz hali olan olağanüstü hal hukuk tarafından öngörülemez. İstisnaya karar veren egemen, yapılması gerekene ilişkin alacağı karar ve icra-i siyasetle düzeni tesis ederek hukukun işleyeceği vasatı oluşturur. Zira “norm, homojen bir ortama ihtiyaç duyar”, “hiçbir norm yoktur ki kaos durumunda uygulanabilsin” (Schmitt, 2014a: 20)³ Schmitt'in egemeni modern devlettir. Schmitt daha sonra bu egemeni lider ile bütünleştirir. Onun kararcılığı ile kişisel siyasal yönetim anlayışı arasında derin bir bağ mevcuttur. Egemenlik yasanın da istinat edeceği genel bir rasyonaliteye değil egemenin iradesine dayanmaktadır.⁴

Schmitt için egemen/devlet sadece meşru güç kullanma tekeline değil, politik olanı tanımlama tekeline de sahiptir. Egemen, dost ve düşmanın kim olduğuna karar vererek siyasal ve politik birlikteliği inşa eder. Devlet dışı grup ve aktörler politik olanın tanımı üzerinde hak iddia edemezler. Her türlü güç ilişkilerinin üzerinde yer alan ve politik alanı tümüyle kuşatan “devlet, dünyevi *Societasperfecta* olarak gücünün erişemediği alan ve uzam bırakmamaya çalışır.” Bu anlamda modern devletin yegâne formu total devlettir (Bezci, 2006: 152).

Egemeni “olağanüstü hale karar veren” şeklinde tanımlayarak liberal egemen tanımlarından ayrılan Schmitt, egemeni ‘saf bir siyasal’ kavram olarak niteleyerek hukuktan da bağımsızlaştırmıştır. Ona göre hukuk “bağımlı değişkendir”ve bu bağımlı değişkenliği belirleyen ise egemenin ve bu egemenliği temsil eden devletin bizzat kendisidir. Bu anlamda hukukun geçerliliği/uygulanması mutlak değildir; devletin varlığının tehlikeye girdiği istisna durumunda uygulanmayabilir. Başka bir deyişle, devlet “olağanüstü hal durumu”nda “kendini ve dolayısıyla tüm toplumu koruma hakkı”nı kullanarak

³ Normal zamanlarda geçerli olan normlar anormal/olağanüstü bir durumda işlevsiz ve çaresiz kalabilir; Schmitt'in ifadesiyle “her norm daha baştan olağan bir durumu varsayar ve hiçbir norm kendisi için anormal bir durum karşısında geçerliliğini koruyamaz” (Schmitt, 2014a: 75).

⁴ Yönetimi hukuk ile sınırlayan, hukuku da meşrulaştırmak için doğal haklar ve akıl nosyonlarına başvuran liberal anayasacıardan farklı olarak Schmitt, yasanın kaynağı olarak egemenin iradesini akla önceler. Onun için “can alıcı ayırım, daima, yasanın genel rasyonel bir hüküm mü, yoksa bir tedbir, somut bir irade veya bir emir mi olduğu noktasındadır” (Schmitt, 2014a: 66).

hukuku askıya alabilir (Göksu, 2011:343). Fakat olağanüstü hal durumu bir hukuk düzeni olmamakla beraber yine de bir hukuki düzendir. Schmitt için “olağanüstü durum, anarşi ve kaostan farklı bir şey olduğu için hukuki düzen değilse de hukuki anlamda bir düzen hala mevcuttur” (Schmitt, 2014a: 19). “Olağanüstü halin, egemenliğin hukuki tanımı ile bağdaşan bir temeli vardır; olağanüstü hal hakkında verilen karar, kelimenin tam anlamıyla ‘karardır’. Çünkü olağan durumda geçerli olan bir hukuk kuralında olduğu gibi, genel bir norm, mutlak bir istisnayı hiçbir zaman içeremez ve bu nedenle de gerçek bir olağanüstü halin var olduğuna ilişkin karara bir temel oluşturamaz” (Schmitt, 2014a: 13-14). Dolayısıyla hukuku kuran karar da kaldıran karar da siyasi bir karardır. İstisna durumunda düzeni sağlayan egemenin varoluşudur. Başka bir ifadeyle onun irade ve kudretidir. Esas olan yasa değil, egemenin iradesidir. Egemenin vereceği karar hukuki değil, siyasal karardır. Siyasal olan ise (doğası gereği) devletten ve doğal olarak yasadan önce gelir. Kriz anında işleyen bir yasa olamayacağından ancak egemene umut bağlanabilir.

Böylece Schmitt egemeni Tanrı'nın tahtına oturtur; zaten ona göre tüm modern siyasal düşüncenin temel kavramları dünyevileşmiş dini kavramlardır, dolayısıyla siyasal teori bir çeşit sekülerleşmiş bir siyasal ilahiyattır. Kendi ifadesiyle: “Modern devlet kuramının bütün önemli kavramları, dünyevileştirilmiş ilahiyat kavramlarıdır. Sadece tarihsel gelişmeleri dolayısıyla değil, -çünkü bu kavramlar ilahiyattan devlet kuramına aktarılmışlardır, örneğin her şeye kadir Tanrı, her şeye kadir kanun koyucuya dönüşmüştür- bu kavramların sosyolojik yönden incelenmesi için anlaşılması gereken sistematik yapıları dolayısıyla da dünyevileştirilmişlerdir” (Schmitt, 2014a: 41). Bu kadir-i mutlak egemenin tebaadan istediği şey kayıtsız şartsız itaattir. Egemen ülke ve uyrukları üzerinde karar verme, son sözü söyleme ve bunu icra etme hakkına sahip olan güçtür.

Bu durumda siyasal egemen Tanrı gibi sürekli olarak olağan düzeni Tanrı'nın mucize göstererek dünyanın doğal akışına müdahale etmesi gibi siyasal düzeni sürekli yeniden inşa eder. Müdahale eder; onu sürekli olarak yeniden kurar ve bunun ne zaman, nasıl yapacağı tamamen onun takdirine/hükmüne/kararına kalmıştır. Fakat bu müdahalenin bir siyasal “kriz anı” olduğuna da şüphe yoktur.

Hadım ve Hakim Devlet: Locke ve Schmitt'e Yasa, Yönetim ve Egemenlik

Temel iddiası egemenin kararının hukuki bir düzen tarafından sınırlandırılmayacağı olan Schmitt, Locke'a karşı son derece eleştirel ve hatta küçümseyicidir. Schmitt, kendi teorisini üzerine inşa ettiği olağanüstü halin Locke'un hukuk devleti doktrinine ve rasyonalist XVIII. yüzyıl aklına (geleneğine) uymayan yabancı bir şey olduğunu dolayısıyla onlar tarafından kavranılamayacağını iddia eder (Schmitt, 2014a: 21). Locke'u liberal legalizmin ve “siyasal olandan kaçış”ın örneği olarak gören Schmitt'e göre “hukuk devleti düşüncesinin klasik kuramcısı” (Schmitt, 2014b: 65), “liberal anayasal devletin gerçek babası”, hukukun erken dönem savunucusu olan (Casson, 2008: 949)

Locke, kendisinden sonra gelen hukuk devleti anlayışına vurgu yapan legalist geleneği de etkilemiştir. Söz konusu rasyonalist normatif gelenek siyasal yönetimde kişinin irade ve yargısını dışlar ve onu kişisel olmayan yasaya tabi kılar. Otoriteyi/egemenliği hukuka dayandırdığı için de hukuk üstünde işleyen ve varoluşa gelen siyasalın özünü kavrayamaz.

Schmitt'e göre hukuku kanuna indirgeyen liberalizmin "kanun"dan, "kanunun hakimiyet"inden, "tüm devlet faaliyetlerinin kanuna uygunluğu" ilkesinden anladığı şey "parlamentonun katılımı altında meydana gelen kamusal düzenleme"dir" (Schmitt, 2016: 21). Schmitt'in tasavvur ettiği haliyle hukukun üstünlüğü ise üç ilkeye dayanmaktadır: (1) Bireylerin özgürlük ve mülkiyet gibi temel haklarının korunması; (2) güçlerin bölünmesi; dengelenmesi; (3) kanunların genel ve ilan edilmiş normlar olarak kavranması (normativizm). Schmitt için, normativizm kişisel kararların rolünü en aza indirmek amacıyla spesifik bir kural ve uygulamanın geçerliliğini hiyerarşik olarak düzenlenmiş ilkelere belirli kurallara göre haklı bulan herhangi bir legal kuramı veya düşünce biçimini ifade eder (Medina, 2002: 347). Hukuk devletinden anlaşılan "yasama devletinin tipik ifadesi, önceden belirlenmiş, içeriği itibarıyla tayin edilebilir ve ölçülebilir süreklilik ve genellik arz eden normlaştırmadır" (Schmitt, 2016: 21). Söz konusu devlete egemen olan otoriteler ya da hükümdar değil genellik ve süreklilik arz eden kanunlardır. Yasama ile icra makamları birbirinden ayrılmıştır. Güce/kuvvete ancak "kanun namına" başvurulabilir. Hükümranlık ve yalın kuvvet asla var olmayacaktır (Schmitt, 2016: 4). Liberalizmin bu egemenlik anlayışını çelişik bulan⁵ Schmitt'e göre normativizm her zaman fazlasıyla ütopyacı bir dünya görüşü olduğundan liberaller kaçınılmaz olarak, normativistik düşüncenin daha ılımlı versiyonları lehine tutarlı bir normativizmden vazgeçmeye mecburdurlar (Scheuerman, 1996: 302). Çünkü Schmitt için, liberal normativizm siyasi etkinlikten yoksundur. Schmitt'in liberalizme eleştiri etkili ve provakatif olmakla beraber savunulmazdır; zira liberal hukuk tarihinin seçmeci ve karikatürize edilmiş bir okumasına dayanmaktadır (Scheuerman, 1996: 299).

Yasal düzeni savunusu sebebiyle Schmitt, Locke'un da içinde yer aldığı liberal rasyonalist geleneği politikada kişisel, iradeci eğilimi silmekle, yasallığa ve düzenliliğe odaklanarak devleti bir makine gibi tasarlamakla eleştirir. Yasanın otoritesine vurgu yaparak insan iradesinin değişkenliğini bir çeşit siyasal teknolojiyle değiştiren liberaller devleti ve meşruluğu soyut, gayri şahsi bir hukuk düzenine göre tanımlamaya başlamışlardır. Meşruiyeti legallığa indirgeyen bu kavrayışın doğal sonucu olarak da liberaller devletin kendiliğinden çalışan bir makine olduğu masalını benimsemişlerdir (Schmitt, 2002: 51-52; Casson,

⁵ "Liberal burjuvazi bir tanrı istemekte ancak bu tanrı faal olmamalıdır; bir monark ister ancak bu monark iktidarsız olmalıdır; özgürlük ve eşitlik talep eder, buna rağmen eğitim ve mülkiyetin yasama üzerindeki etkisini garanti altına almak için seçme hakkını mülk sahibi sınıflarla sınırlamak ister. ... O halde, liberal burjuvazi aslında ne ister?" (Schmitt, 2002: 63).

2008:949).⁶ Schmitt'in analiz yabana atılır gibi değildir. Zira gerçekte modern devlet algı ve anlayışının oluşumu ve gelişimi modern bilim ve teknolojinin değişim ve gelişim seyrine büyük bir paralellik gösterir. Söz konusu değişime paralel olarak modern siyasal akıl da devleti belirli yasalarla doğrultusunda işleyen bir siyasal makine olarak tasarlamıştır.

Schmitt'in nazarında devletin bu şekilde kendiliğinden işleyen bir makine olarak tasarlanması siyasal problemin esas kaynağıdır. Zira siyasal yaşam, değişmez düzenlik ve zorunluluklarla değil bilakis istisnalarla belirlenir. Orada daimi rutin akışlar söz konusu değildir. Sistem sürekli olarak öngörülemeden krizlerle karşılaşır ve dolayısıyla yeniden işlerlik kazanması veya kurulması için bir müdahaleyi, karar vermeyi gerektirir. Schmitt için korunması gereken bir hukuki düzenin mevcudiyeti yasal belirsizliklerin üstesinden gelmek için yeterli değildir. Çünkü yasal normlar ve kavramlar her zaman açık uçludur ve bu nedenle de sürekli yorumlanmaya ve uygulanmaya/yaptırıma ihtiyaç duyarlar (Medina, 2002: 349). Bu sebeple herhangi bir liberal hukuk düzeninin Aşıl topuğu tam da yasal normların genelleşmesine olan bağlılığıdır. Ona göre normal şartlar altında, nispeten homojen bir adli sistem vasıtasıyla hukuki belirsizliğin üstesinden gelinebilir. Fakat hukuk düzenine büyük bir meydan okumanın olması durumunda yalnızca bir *Leviathan*'ın en yüksek karar verme yetkisi ciddi siyasi çatışmaları önleyebilir (Medina, 2002: 349-350).

348

Schmitt'in olağanüstü durum konusundaki düşünceleri onu olağanüstü durumda kullanılacak olan gücün hukukun üstünlüğüne uygun hale getirmenin imkânsız olduğunu gösterme gayretinin bir parçasıdır. Schmitt, olağanüstü durumlara başvuruların hukukun üstünlüğünü ilkesinin yanlıcı niteliğini ortaya koyduğunu savunmaktadır (Casson, 2008: 950). Schmitt için, olağanüstü hal yasalar tarafından belirlenen bir şey değil, ancak liberal yasallığın maskesinin politik olandan uzaklaştırılmasıyla ortaya çıkacak olan durumdur. Olağanüstü halin hukukun tabiatına dair yanılısamayı gösteren hukukun ötesinde bir alan olduğunu düşünen Schmitt, burada karar vermedi ve kişisel görüş açısının klasik temsilcisi olarak gördüğü Thomas Hobbes'u takip etmektedir. "Autoritas" ve "veritas" arasında yapan ve bundan hareketle *Leviathan*'ın 26. bölümünde, "yasayı yapan hakikat değil, otoritedir" (Hobbes, 2001: 190) diyen Hobbes için medeni hukuk hakikatin/gerçeğin tezahürü değil, egemenin irade beyanıdır. Dolayısıyla yasa egemeni oluşturmaz; fakat egemen kanunu yapar/ oluşturur. Egemen, politikanın temel veya varoluşsal konularına karar vererek hukuk yapma yetkisine sahip kişidir (Casson, 2008: 951). Schmitt, Locke'u hukukun bir egemenin kişisel emri oluşuna muhalefet ettiği için de eleştirir. Onun için, bir hukuk düzeninin geçerliliği, genel ahlak veya hukuk ilkelerinden ziyade bir egemenin kararına istinat eder. Hukukun egemenliği, sadece bu yasayı yapan ve

⁶ Schmitt, liberalizmin egemenlik tasavvuru ile deist akide arasında bir paralellik kurmaktadır: "Deist dünya görüşünde, dünyanın dışında da olsa büyük çarkın [*diegrosseMaschine*] makinisti olarak kalmış olan egemen bir kenara atılır. Çark şimdi kendiliğinden dönmektedir (Schmitt, 2002: 51-52).

uygulayan kişinin egemenliği demektir (Schmitt, 2014a:97). “Tabiiyet, buyurma, hak ve yetki iktidarların değil, kişilerin vasıflarıdır” (Hobbes, 2001: 397). Hobbes'ta olduğu gibi Schmitt de yasaı var eden ve işlevsel kılanın onun ardındaki somut güç ve irade olduğunu düşünmektedir.

Bu minvalde Schmitt, Locke'u siyasal iktidar kavramını kudretten çok doğruya/hakka/hakikate (right) dayandırdığı için eleştirir ve kudretin Locke'un politikasında hiçbir rolü olmadığını vurgular. Gerçekten de “yetkiyi veren kanundur” (Schmitt, 2002: 37) diyen Locke'a göre haksız iktidar kullanımı “hayvanlara mahsus bir yol”dur (the way of beasts) (Schmitt, 2014b: 75). Bu prensibe bağlı olarak yasaı kişinin iradesinin üstüne çıkarma gayesi taşıyan Locke, kanun sözcüğünü, bilinçli olarak, *commissionun*, yani monarkın kişisel emrinin karşıtı olarak kullanır. Fakat bir bir norm olarak sadece nasıl karar verilmesi gerektiğini belirten kanun hükmünün yetkiyi kime verdiğini görmezden gelir. Schmitt'e göre yasanın neyi gerektirdiğini tanımlayan belirli bir kişinin, nihai bir mercinin yokluğunda, herkes içeriğin doğruluğuna kendisi karar verebilir (Schmitt, 2002: 37;2014b: 75). Ve gerçekte Schmitt'e göre Locke'un kişisel olmayan kanuna vurgusu, siyasetin egemen tarafından yapılmış olduğu gerçeğini gizlemektedir. Schmitt için, Locke'un sabit ve yasalıcı-normatif bir anayasal düzene başvurması, sonraki kuşakların izleyeceği rasyonalist, kişisel olmayan ki dolayısıyla istisnanın önemini örtbas eden, anlaşılabilir kılan ve yasaya dair zararlı-sakat bir görüşü devreden trendi başlatmıştır (Casson, 2008: 951). Bu söz konusu görüş tüzel olanı kişisel olanın önüne koyduğundan, kişisel otoritenin rolünü anlamakta yetersiz kalmasına, istisnayı kavrayamamasına sebep olmuştur.

Schmitt, Locke eleştirisinde birçok noktadan haklı olabilir ama her noktadan değil. Locke, kolaylıkla Schmitt'in bahsettiği şekilde aşırı legalist geleneğe yerleştirilemez. Lockeçu devlet de legalistik anayasal makineye indirgenemez. Konuya ilişkin Locke'un *İkinci Deneme*'de sunduğu tablo Schmitt'in sunumundan farklıdır. Locke, *İkinci Deneme*'de açıkça birçok liberalin kabullenmekte gönülsüz olacağı şekilde yasa dışı karar alımını ve güç kullanımını onaylar. Sabit kanunlar, belirli bir ayrıcalığın sınırlanmasına yardımcı olabilir, ancak siyasi hayatın mantıksız ve öngörülemez niteliğini değiştiremez veya ona cevap vermek için gerekli olan takdir yetkisini ortadan kaldıramaz (Casson, 2008: 948). Dolayısıyla Lockeçu meşruiyet kavrayışının legallığı aştığı açıktır. Meşru bir yönetim yasaların uygulanmasına indirgenemez. Meşru yönetim politik yaşamın doğal bir unsuru olan, öngörülemez ani gelişen bir kısım zorluk/zorunlulukla beş etmek amacıyla hem yasal hem de ihtiyati/tehdiri unsurları içermektedir (Locke, 2003: 160). İmtiyaz yasanın ötesinde olmasına karşın meşrudur. Onun için Locke, kamu yararı söz konusu olduğunda yönetimi yasayla sınırlamaz.

Casson'a göre Schmitt'in Locke hakkındaki yanılığının sebebi Schmitt'in Locke'u Immanuel Kant ve Hans Kelsen ile aynı rasyonalist geleneğe yerleştirmesi (ki bunu yaptığında Schmitt hem tarihsel hem de kavramsal olarak

yanılıyor) ve bu gelenek içindeki her düşünürü Hans Kelsen'in yazılarıyla yorumlama eğiliminden kaynaklanmaktadır. Schmitt, liberal gelenekteki düşünürleri aşırı derecede rasyonalist bir hukuk hesabına eşitler ve liberal düşüncenin, hikayesine uymayan yönlerini görmezden gelir (Casson, 2008: 952-952). Yine Locke'u anayasal bir rasyonalist olarak sunmak için Schmitt, ayrıcalığın onun düşüncesindeki yerini önemsizleştirir. *DieDiktatur* adlı eserinde Locke'un tutarsızlığının kanıtı olarak imtiyazı kısaca ele alan Schmitt, *Siyasi İlahiyat*, *Parlamentar Demokrasinin Krizi*, ve *Anayasal Teori* gibi olgun dönem eserlerinde Locke'u tartışırken imtiyazdan hiç bahsetmez. Zira Locke'un ayrıcalığa izin verdiği gerçeği Schmitt'in, Locke'un yasal ve yasa dışı (illegal) olan arasında kategorik ayırım yaptığı görüşüyle tutarsızdır. Schmitt hem yasal hem de yasal olmayan iki unsuru teoriye dahil ettiği için Locke'u tutarsız bulur. Aslında bu Locke'un siyasi hayatın iki tarafını dengelemek için bilerek yaptığı bir şeydir. O, liberal hükümet teorisinin merkezine ihtiyati bir güç yerleştirmek ve kullanmak suretiyle, Schmitt'in anayasal rasyonalizme yönelttiği eleştirilerin birçoğunu öngörür (Casson, 2008: 952-953). Locke, sabit yasanın önemini ısrarla savunmakla beraber dünyadaki sürekli değişimin hakkını teslim eder (Locke, 2003: 157). Aşırı derecede esnek olmayan hukukun güvenlik ve özgürlükle ilgili meşru hedefleri tehdit edebileceği düşüncesiyle Locke, Schmitt'in saldırı yaptığı rasyonalist geleneğin aksine istisnai olanın genel bir uygulamaya indirgenemeyeceğini kabul eder. Locke'a göre "olağanüstü olan politik olanın olağan bir parçasıdır" (Fatovic, 2004: 278). Bu sebeple Locke, kolaylıkla naif olmak ve hukuki/kurumsal mekanizmalara rasyonalist güvenle (Fatovic, 2004: 282) itham edilemez. Onun yönetimi imtiyazla güçlendirmesinin sebebi hukukun sınırlarının farkında olmasıdır.

Schmitt'ten farklı olarak Locke için imtiyaz anayasal bir düzeni (hukuki düzeni) sürdürmek için tesis edilmiştir. İmtiyaz yasama organının yaptığı yasanın ötesine uzanabilir olmakla beraber, halktan kaynaklanan halkın onayıyla oluşturulan anayasaya aykırı olamaz. Dolayısıyla imtiyaz yasayla değil, fakat anayasayla sınırlandırılmıştır. İhtiyati yargının amacı insanın özgürlüğünü, yaşamı ve güvenliğini temin eden kalıcı bir anayasal düzenin korunmasıdır. Başka bir ifadeyle imtiyaz anayasal düzeni sürdürmenin bir yoludur/yöntemidir. Bu sebeple Pasquino, Locke'un "yasa dışı gücün sistematik bir anayasal teorisi" sağladığını söylerken (Pasquino, 1998: 199), Ward da yürütme imtiyazlarının potansiyel olarak muazzam bir yasadışı güç olmakla birlikte anayasa dışı (extra-constitutional) olmadığını söyler. İmtiyaz normal yasamadan farklı olarak anayasal meşruiyet prensibi kavrayışına istinat eden takdir yetkisidir (Ward, 2005: 721). İmtiyaz gücünün kullanımı keyfi olmadığı gibi karşı konulmaz da değildir. Zira Lockeçu iktidar daima onu başlangıçta (sözleşmede) kuran amaçla sınırlanmıştır. Başka bir ifadeyle iktidarın sınırı onu oluşturan toplumun amaçlarıdır. Bu amaçlarda doğa durumunda var olan sorunların rızayla oluşturulan politik toplumda aşılmasıdır, yani mülkiyetin korunması amacıyla bir yasal düzenin tesis edilmesidir. Mülkiyetin korunması gayesini ihlal eden bir güç

ve kullanımı imtiyaz değil, zorbalıktır/keyfiliktir. Böyle bir durumda Locke, halkı tepkiye vermeye, yaşamın (kamusal iyiliğin) korunması amacıyla yönetime emanet ettikleri iktidarı, ihtiyati gücü geri alamaya çağırır. Daha doğrusu böyle olacağını tarihsel deneyimden bilir ve onaylar.

Bu izahattan sonra her iki düşünürde iktidarın kaynağının ne olduğu ve kapsamının nereye uzandığını anlamak ve bir karşılaştırma yapmak için Schmitt'in *Siyasal İlahiyat* öncesi çalışmalarına dek uzanan "komiseryal diktatörlük" ve "egemen diktatörlük" kavramlarına, bu kavramların evrimine bakmak yararlı olacaktır. Schmitt, 1921 yılında yayınlanan McCormick tarafından "cumhuriyetçi bir siyasi düzeni korumak için komiser diktatörlük kurumunun yeniden canlandırılması çağrısı" olarak okunan *DieDiktatur* adlı eserinde "komiseryal diktatörlük" ve "egemen diktatörlük" arasında ayrım yapar (McCormick, 1998: 225). Roma modelinden esinlenen "komiseryal diktatörlük" modelinde karar verme gücü, süresi, amacı ve kaynağıyla sınırlıdır. Burada diktatöre belirli bir süre için verilen görev önceden var olan bir düzeni yeniden işler kılmaktır. Buna karşılık tarihsel olarak modern bir fenomen olan "egemen diktatörlük" ise herhangi bir şekilde sınırlamaya tabi değildir ve tamamen yeni bir düzen kurmaya dek uzanabilir (McCormick, 1998: 220). Başka bir ifadeyle komiseryal diktatörlüğün amacı mevcut hukuk düzeninin nihai korunmasıyken egemen diktatör bu şekilde sınırlandırılmamıştır. Dolayısıyla komiser diktatör, acil durumun varlığına karar verme anlamında istisnai olana karar vermez. Komiser bir diktatörün bulunduğu sistemde, yasama organı gibi farklı bir organ, istisnai bir durumun var olduğuna karar verir ve onunla başa çıkmak üzere bir diktatörü tayin eder. Başka bir deyişle, komiseryal model, iki çeşit kararı birbirinden ayırır: istisnai bir durumun varlığına dair karar (Senato gibi bir siyasi organ tarafından üstlenilecek) ve krize cevap vermek için hangi acil önlemlerin alınması gerektiğine ilişkin karar (McCormick, 1998: 223). İlki senatonun (ya da bir yasama organının) ikincisi diktatörün görevidir. Esasen, egemen diktatör ve komiser diktatör arasındaki ayrım, büyük ölçüde otoritesinin kaynağına dayanmaktadır. Komiser diktatörlük, kurulu bir organ tarafından yetkilendirilirken egemen diktatörlük yetkisi önceden kestirilemeyen bir kriz zamanında popüler iradenin kişisel düzenlemesine dayanmaktadır (McCormick, 1998: 229). Schmitt'in *DieDiktatur*'den bir yıl sonra 1923'te yayınlanan *Siyasal İlahiyat* çalışmasında egemen ve komiser diktatörlük arasındaki ayrım egemen diktatör lehine ortadan kalkar (McCormick, 1998: 236). Artık Schmitt egemenin istisna üzerindeki kararını sınırlama girişimlerini küçümser. Hem "varoluşçu kriz" in varlığına karar verme ve yasayı askıya alma hem de acil durumda yapılması gerekene dair karar verme egemenliğin özelliği olarak tanımlanır (Schmitt, 2002). Ve siyasal güç(ler) egemende temerküz eder.

Bu perspektiften Schmittle karşılaştırmalı olarak Lockeçu imtiyaz gücünün kaynağına ve kapsamının nereye dek uzanabileceğine baktığımızda imtiyaz iktidarının amacının kesinlikle yeni bir anayasa yapmak ve hukuk düzeni oluşturmak değil, mevcut yasal düzeni korumak olduğu görülecektir. Yönetim

düzeni yeniden tesis edene kadar yasasının dışında hareket/icra-i siyaset edebilir. Fakat düzenin tesisıyla birlikte yeniden yasal sınırlarına çekilmek zorundadır. Bu açıdan bakıldığında o mevcut bir düzeni korumakla görevlendirilmiş komiseriyen modele benzer, fakat burada egemen bir yasama organı tarafından bir süre için tayin edilmiş değildir. Kapsamı açısından bakıldığında yasama organı vb. değil yönetimin (yöneticinin ki Locke da yürütme organı) kendisi hem istisnaya karar vermekte hem de gerekli tedbirleri almaktadır. Bu açıdan Lockeçu yönetim egemen diktatör modeline benzer. Fakat bir egemen olmaya en yaklaştığı an bile Lockeçu yönetimin iradesi yaşam, mülkiyet ve özgürlüğün ilgası, yeni bir anayasal düzenin kurulması amacına uzan(a)maz.

Elbette Locke, pratikte yasa üstü/yasa dışı bir gücü kullanan bir yönetimin zorbalama ihtimalinin her daim mevcut olduğunun farkındadır. Zaten yaşadığı tarihsel deneyimin içinden konuşmaktadır; fakat bunu kesinlikle onaylamaz, meşru görmez. Dahası buna karşı mücadele etmektedir. Mücadelesinin amacı, kuramının özü budur: Siyasal gücün sınırlandırılması. Tek egemen güç yasadır, yasa anayasaya; o ise doğa yasasına tabidir. Doğa yasası Tanrı'nın yasadır. Hiç kimse akıl anlaşılabilirlik veya vahiyle haberdar olunabilecek olan doğa yasasına mugayir ve muhalif bir siyaset icra edemez. Bu minvalde Schmitt'in egemeni Tanrı'nın konumunu ikame ederken, Locke'un yöneticisi en muktedir olduğu zamanda bile Tanrı yasasıyla mukayettir; yasayı yorumlayabilir fakat yok sayamaz. Bu haliyle Locke'ta Schmittçi anlamda daimi ve kurucu bir egemenden bahsedilemez. Ve Lockeçu siyasal kuramda bir egemen dil(i) yoktur.

352

Ancak teorik sınırlama bir iktidarın haksız güç kullanımını gayri meşru kılsa da nihai anlamda gücü elinde bulunduran muktedirleri sınırlamakta yetersiz kalabilir. İşte bu noktada Locke yasa üstü bir güç olan imtiyaz kullanımının karşısına başka bir yasadışı güç koyar: isyan/devrim hakkı. Halk mutlak değil, şartlı tabidir. İmtiyazın tecavüze dönüştüğüne karar verdiğinde halk, imtiyaz sahiplerini dizginlemek veya imtiyazı geri almak ve emin ellere koymak için isyan edecektir. Çünkü yönetimin politik toplumun oluşum amaçlarına aykırı olarak keyifleşip yasayı kendi arzusunun aracı kıldığında artık yönetim ile halk arasında sorunu çözecek bir yargı organı yoktur. Tanrı'nın yargısına başvurmaktan başka.

Sonuç

Esas problemi liberalizm(le) olan Schmitt bu genel düşmanlık çerçevesinde çok sık olmamakla birlikte Locke'un ismini anmayı da ihmal etmez ve Locke'u Kant ve Kelsen gibi filozofların temsil ettiği rasyonel legalizmin tarihsel geleneği içinde değerlendirir. Schmitt'in siyasalin doğasına dair kavrayış üzerinden liberalizme yönelttiği eleştiriler açıklayıcılığına karşın Locke, söz konusu olduğunda bazı önemli ayrıntıları gizleme tehlikesi taşır. Locke'u basitçe Schmitt'in bahsettiği şekilde legalist geleneğe, kriz anında devleti yasaya hapsedici eğilime dahil etmek kolay değildir. Zira yukarıda bahsettiğimiz gibi Locke'un imtiyaza dair yazdıkları bu genellemede gedikler açar. İmtiyaz gücü legal değil siyasal bir güçtür ve yukarıda bahsettiğimiz gibi Lockeçu meşruiyet

legallığı aşmaktadır. Yasa dışına taşan bir güç kullanımı içermesine karşın paradoksal olarak hukuk düzeni hala amaç olarak kalabilir. Aslında Schmitt'te Locke'un istisnai durumla baş etmek amacıyla imtiyaz hakkını tesis ettiğinin farkındadır. Bu yüzden onu çözüm ortaya koyamamakla değil, çelişik olmakla yani hem yönetime imtiyaz gücü tanımak hem de onu yasaya tabi kılmakla eleştirir. Gerçekte Locke, olağanüstü durumların politik yaşamın ayrılmaz bir unsuru olduğunu bilincindedir. Olağanüstü durumların içerdiği tehdit ve tehlikelerin üstesinden gelmek amacıyla yönetim imtiyaz yetkisiyle güçlendirilmiştir. Diğer taraftan da Locke, güçlü bir yönetimin sebep olacağı tehlikelerin önlenmesi için de yönetimin sınırlandırılması yoluna gider.

Locke, yönetimi çoğunluğun onayıyla oluşturulduktan sonra onu politik toplumun amaçlarıyla sınırlandırır. Yönetim, meşru anayasal düzeni toplumun çoğunluğun rıza ve güvenine aykırı olarak değiştirmeye kalkarsa, yönetim çözülmüş olduğundan varlığını devam ettiren toplum/halk iktidara karşı direnme ve onu değiştirme hakkına sahiptir. Yönetim için imtiyaz medeni toplumu ve hakları koruma amacına matuf yasa üstü bir güçtür. Fakat bu güç toplumu ve yönetimi yeniden kurmaya dek uzamaz. Başka bir ifadeyle Locke için devletin mevcut düzeni tümünden ilga etme veya yeniden/sıfırdan ihdas etme hak ve salahiyeti yoktur. Böylesi bir teşebbüs imtiyaz değil, tecavüz olduğundan haliyle halk tarafından haklı olarak soruşturma konusu yapılacaktır. Toplumun ortak yararına kullanıldığında ise toplum sağduyulu hareket edecek ve yönetimin yasadışına taşmasına ses çıkarmayacaktır. Zorbalık değil, kamusal iyiliğe yönelik bir güç olan imtiyaz haksız kullanıldığında zulme dönüşür. İşte Locke yönetimin pratikte suistimal etmesi ihtimal dahilinde bulunan bu yasadışı gücün karşısına isyan-devrim gibi başka bir yasadışı güç yerleştirir. Böylelikle Locke bu gücün kullanımını halkın gücüyle dengelemeye hatta zorunluluk olmadıkça engellemeye çalışır. Rasyonel bir yönetime/yöneticiye düşen mevcut iktidarın tümünden kayıpla neticelenecek olan böylesi bir yola başvurmamaktır.

Schmitt'e ise devlet yegâne ve kadir-i mutlak egemen olarak bir sınırlamaya tabi olamaz. Sınırlılık ve bölünmüşlük egemenliğin doğasına aykırıdır. Siyasal düzen karşısında, Tanrı'nın evren karşısındaki konumu ikame eden egemen, bir hukuka tabi kılınmaz ve zaten yasa egemenin kendi iradesinin beyanı olarak tezahür ettiğinden hukuk egemenin buyruğu olmak durumundadır ve ancak egemenin oluşturduğu bir vasata anlam kazanabilir, işlev görebilir. Dolayısıyla egemen düzenin kurucusudur, fakat tabisi değildir; bilakis o düzenin ilkesi olarak düzenin dışındadır. Hüküm/karar sahibi olarak egemen, sürekli Tanrı'nın mucize yoluyla evrene müdahalesinde olduğu gibi siyasal düzene müdahale ederek düzeni yeniden tesis eder. Egemen dost ve düşmanın kim olduğuna karar verir. Anayasa dahi egemenin kararının bir neticesidir. Egemen tüm siyasal ve toplumsal düzeni var ve işler kılma sürecinde icra ettiği eylemlerden soruşturmaya tabi kılınmaz. Uyrukların egemenlerine direnme hakkı yoktur. Egemen düzeni daima yeniden kurar/yaratır; fakat tabi olmaz. Zaten egemene hesap soracak bir güçte yoktur. Egemeni dengeleyecek veya

durduracak bir gücün olması durumunda egemenin varlığından bahsedilemez. Tek ve mutlak/total oluş egemenliğin doğasındandır; o, bölünme ve parçalanmayı kabul edemez. Dolayısıyla Schmitt'in devleti total(iter) bir devlet olmak durumundadır. Egemen(lik) asla boşluk kabul etmez tek tek bireylerin ve toplumun tüm gözeneklerine nüfuz eder.

Kaynakça

- Bezci, B. (2006). *Carl Schmitt'in Politik Felsefesi: Modern Devletin Müdafaası*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Casson, D. (2008). "Emergency Judgment: Carl Schmitt, John Locke and the Paradox of Prerogative", *Politics&Policy*, 36(6), 944-971.
- Fatovic, C. (2004). "Constitutionalism and Contingency: Locke's Theory of Prerogative," *History of Political Thought*, 25 (2), 276-297.
- Göksu, H. T. (2011). "Egemenlik ve Siyasal İktidar Perspektifinde Anayasacılık ve Anayasa" *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1(5), 339-358.
- Hobbes, T.(2001). *Leviathan*, Çev. Semih Lim, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Locke, J.(2003). "The Second Treatise on Government", Ian Shapiro (Ed.), *Two Treatises of Government and A Letter Concerning Toleration*, (p. 100-214) içinde, Yale University Press, New Haven, Conn.
- McCormick, J. P.(1998). "The Dilemmas of Dictatorship: Carl Schmitt and Constitutional Emergency Powers," in *Law as Politics: Carl Schmitt's Critique of Liberalism*, Ed.by David Dyzenhaus, Durham NC: Duke University Press.
- Medina, V.(2002). "Locke's Militant Liberalism: A Reply to Carl Schmitt's State of Exception," *History of Philosophy Quarterly*, 19 (4), 345-365.
- Özbudun, E.(1961). "İngiliz Hukukunda Hükümet Tasarrufları", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18 (1-4), 333-372.
- Scheuerman, W. E.(1996). "Carl Schmitt's Critique of Liberal Constitutionalism", *The Review of Politics*, 58 (2), 299-322.
- Schmitt, C.(2002). *Siyasi İlahiyat*, çev. A. Emre Zeybekoğlu, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Schmitt, C.(2014a). *Siyasal Kavramı*, çev. Ece Göztepe, 3. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
- Schmitt, C.(2014b). *Parlamentar Demokrasinin Krizi*, 3. Baskı, çev. A. Emre Zeybekoğlu, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Schmitt, C.(2016). *Kanunilik ve Meşruiyet*, çev. M. C. Ozansü, İstanbul: İthaki Yayınları, 2016.
- Pasquino, P. (1998). "Locke on King's Prerogative", *Political Theory*, 26 (2), 1998, s. 198-208.
- Rüthers, H.C. B.(2006). "20'nci Yüzyılın Siyasal Düşünürü: Carl Schmitt", çev. Hüseyin Özcan-Muaz Şeker, *Kamu Hukuku Arşivi*, Diyarbakır: Kamu Hukuku Arşivi Akademik Araştırma ve Dayanışma Derneği, 135-145.
- Ward, L.(2005). "Locke on Executive Power and Liberal Constitutionalism", *Canadian Journal of Political Science*, c. 38 (3), 719-744.